

JUSTYNA KRZYWKOWSKA

Wydział Prawa i Administracji UWM w Olsztynie

MACIEJ KUBAŁA

Sąd Kościelny Diecezji Zielonogórsko-Gorzowskiej w Gorzowie Wielkopolskim

## Stolica Apostolska i prawo kanoniczne w obronie rodziny i jej praw

**Słowa kluczowe:** Stolica Apostolska, Kościół katolicki, Kodeks Prawa Kanonicznego, prawa rodziny, nadużycia seksualne wobec dzieci

Rodzina, jako „pierwszy i podstawowy wyraz natury społecznej człowieka”<sup>1</sup>, cieszy się od wieków szeroko rozumianą ochroną Kościoła katolickiego, zarówno w wymiarze teologiczno-pastoralnym, jak i prawnoinstytucyjnym. W niniejszym opracowaniu skupimy się przede wszystkim na analizie rozwiązań instytucjonalnych i prawnych zastosowanych przez Stolicę Apostolską w prawie kanonicznym, a dotyczących ochrony rodziny. Przez prawo kanoniczne w ujęciu przedmiotowym rozumieć należy „zbiór ustaw wydanych przez kompetentną władzę Kościoła, stojących na straży tych, co żyją we wspólnocie Chrystusowej oraz wspomagających Kościół jako społeczność wiernych dążących do celu”<sup>2</sup>. Pojęcie prawo kanoniczne nie ogranicza się zatem do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r (dalej: KPK), czy Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich (dalej: CCEO)<sup>3</sup>. Moc prawną – jakkolwiek różną w zakresie i mocy obowiązywalności – mogą mieć normy wydane m.in. przez: papieży, sobory, synody, instytuty zakonne, konferencje episkopatów czy dykasterie Kurii Rzymskiej<sup>4</sup>. „Przez Stolicę Apostolską lub Stolicę Świętą rozumie się [...] nie tylko Biskupa Rzymskiego, lecz także – o ile nie wynika co innego z natury rzeczy lub z kontekstu – Sekretariat Stanu, Radę Publicznych Spraw Kościoła, jak również inne instytucje Kurii Rzymskiej” (kan. 361 KPK). Ważny z punktu widzenia naszych rozważań jest też kan. 113 § 1 KPK,

<sup>1</sup> Ioannes Paulus PP. II, *Litterae Familiis Gratissimam sane*, p. 7 (2.2.1994), AAS 86 (1994) 868-925.

<sup>2</sup> T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. 1. *Zagadnienia wstępne i normy ogólne*, Olsztyn 1985, s. 24.

<sup>3</sup> KPK: *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, *Acta Apostolicae Sedis* [dalej: AAS] 75 II (1983) 1-317; CCEO: *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, AAS 82 (1990) 1064-1364.

<sup>4</sup> T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu...*, t. 1, s. 87-178.

gdzie czytamy, że „Kościół Katolicki i Stolica Apostolska są osobami moralnymi”. Określenie „osoba moralna”, którego zakres bardzo ograniczono w KPK z 1983 w porównaniu z Kodeksem Prawa Kanonicznego z 1917 r.<sup>5</sup>, i które według ks. prof. Sobańskiego należałoby obecnie przetłumaczyć „osoba o charakterze moralnym”, wskazuje na prawo Boże jako źródło pochodzenia Kościoła katolickiego oraz Stolicy Apostolskiej, a tym samym na ich hierarchiczną wyższość w odniesieniu do innych podmiotów funkcjonujących w kanonicznym porządku prawnym<sup>6</sup>. Świadomość tej wyjątkowości, wpisana w kanoniczny porządek prawny, wyznacza Stolicy Apostolskiej m.in. zadanie czuwania nad moralnością działań osób i instytucji Kościoła oraz reagowania na działania podmiotów pozakościelnych, które godziłyby w tradycyjnie – tj. według antropologii chrześcijańskiej – rozumianą instytucję rodziny.

## Stolica Apostolska a ochrona rodziny

Instytucja rodziny zajmuje poczesne miejsce w nauczaniu praktycznie wszystkich papieży epoki nowożytnej. Pisze o rodzinie na przykład papież Leon XIII w encyklice *Rerum novarum* z 15 maja 1891 r. W punkcie 9 i 10 encykliki, poświęconym wolności człowieka, papież zwraca uwagę na społeczną autonomię rodziny (społeczności domowej), jako społeczność małą, ale prawdziwą i uprzednią wobec każdej społeczności<sup>7</sup>. W punkcie 11 encykliki, zauważając, że jakkolwiek rodzina jest częścią społeczeństwa, Leon XIII nazywa „błędem” próby interweniowania państwa w rodzinę<sup>8</sup>. W encyklice edukacji chrześcijańskiej młodzieży, obowiązek ochrony praw rodziny zostaje rozpoznany jako obowiązek Kościoła<sup>9</sup>. Papież porusza w encyklice szereg ważnych kwestii dotyczących rodziny – np. edukacji seksualnej, przestrzega przed tzw. *naturalizmem pedagogicznym*, wykluczającym możliwość edukacji chrześcijańskiej młodzieży, oraz akcentuje prawo rodziców do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami<sup>10</sup>. Innym ważnym dokumentem Piusa XI jest encyklika *Casti connubii* o małżeństwie chrześcijańskim, nawiązująca do encykliki papieża Leona XIII *Arcanum Divinae Sapientiae* z 11 lutego 1880 r.<sup>11</sup> W encyklice, wśród dóbr małżeństwa, Pius XI wymienia

<sup>5</sup> *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti papae XV auctoritate promulgatus*, Typis Polyglotis Vaticanis 1917.

<sup>6</sup> Za: G. Dzierżon, *Ewolucja znaczenia terminu „osoba moralna” w kanonicznym porządku prawnym*, „Prawo Kanoniczne” 57 (2014) nr 1, s. 20.

<sup>7</sup> Leon XIII, *Lettera Enciclica Rerum novarum*, 15.05.1891, AAS 23 (1890-1891) 649-662.

<sup>8</sup> Ibidem.

<sup>9</sup> Pius XI, *Divini illius Magistri*, 31.12.1929, AAS 22 (1930) 49-86.

<sup>10</sup> Ibidem.

<sup>11</sup> Pius XI, *Casti connubii*, 31.12.1930, AAS 22 (1930) 541-565; Leon XIII, *Arcanum Divinae Sapientiae*, 10.2.1880, AAS 12 (1879/80) 388-391.

zrodzenie potomstwa, wierność małżeńską i nierozzerwalność sakramentalną; ponadto piętnuje aborcję, pozamałżeńskie współżycie i sztuczną kontrolę urodzeń jako zagrażające małżeństwu i rodzinie, a przez to m.in. niezgodne z doktryną Kościoła<sup>12</sup>. Pomijając wiele innych, zasługujących na uwagę dokumentów, wyróżnić należy encyklikę *Humanae vitae* papieża Pawła VI z 25 lipca 1968 r., którą można uznać za swoiste kontinuum encykliki *Casti connubii*. Pamiętać należy, że *Humanae vitae* powstała kilka lat po Soborze Watykańskim II, w czasach tzw. rewolucji obyczajowej lat 60-tych, kontestującej tradycyjne nauczanie Kościoła w dziedzinie tzw. *etyki seksualnej*. Wiele środowisk liczyło więc na zmianę pozycji Kościoła, w kwestiach takich jak tzw. małżeństwa jednopłciowe, czy kwestia antykoncepcji. Encyklika, która broniła tradycyjnego modelu rodziny i podobnie jak *Casti connubi* nie dopuszczała metod sztucznej kontroli urodzeń, została przez wielu skrytykowana. To właśnie od lat 60., gdy tradycyjna wizja małżeństwa i rodziny zaczęła ulegać erozji, postulat ochrony tradycyjnej rodziny i jej praw przestał być powszechnie podzielany. Dziś, jakkolwiek postulat ustawowego usankcjonowania tzw. związków partnerskich czy tzw. małżeństw jednopłciowych, uznawany jest w wielu krajach za synonim postępu cywilizacyjnego i uczynił głos obrońców tradycyjnej rodziny mniej słyszalnym, Kościół nie ustaje w swoich wysiłkach na tym polu.

Intensyfikacja działań dotyczących ochrony rodziny i jej praw nastąpiła za pontyfikatu Jana Pawła II, którego nazwano „architektem przyszłości rodziny”<sup>13</sup>. Pierwszy zwołany przez niego w dniach od 26 września do 25 października 1980 r. Synod Biskupów był poświęcony rodzinie (*Zadania chrześcijańskiej rodziny we współczesnym świecie*). Ojcowie Soborowi zachęcali rodziny chrześcijańskie, aby dawały pozytywne świadectwo w obrębie własnej kultury. Dyskutowano również nad problemem ubóstwa materialnego, które powstrzymuje młodych ludzi od zawarcia związku małżeńskiego oraz nad problemem bogatych społeczeństw, jakim jest pustka wartości duchowych. W związku z tym, że nie są szanowane prawa rodziny odnośnie do wolności religijnej, odpowiedzialnego rodzicielstwa i wychowania, Synod Biskupów stanowczo domagał się zredagowania „Karty praw rodziny”, która w całym świecie ustali i zabezpieczy jej podstawowe prawa. Ojcowie Soborowi zrozumieli, że Kościół ma obowiązek dodawania odwagi i wsparcia małżonków i rodzin, poprzez: „przygotowanie do małżeństwa; pomoc niesioną małżeństwom we wszystkich okresach ich małżeńskiego życia; inicjatywy katechetyczne i liturgiczne skierowane do rodzin; opiekę nad małżeństwami bezdzietnymi, rodzinami niepełnymi z powodu braku jednego z rodziców; nad porzuconymi matkami, wdowami, nad osobami żyjącymi w separacji lub rozwiedzionymi, a szczególnie nad rodzinami i małżeństwami cierpiącymi

<sup>12</sup> Ibidem.

<sup>13</sup> K. Lubowicki, *Wstęp*, [w:] *Posoborowe dokumenty Kościoła Katolickiego o małżeństwie i rodzinie*, t. 1, Kraków 1999, s. 11.

z powodu ubóstwa, napięć uczuciowych lub psychicznych, upośledzeń fizycznych lub umysłowych, alkoholizmu i narkomanii lub borykającymi się z problemami związanymi z wieloraką migracją i innymi okolicznościami zagrażającymi stałości rodziny”<sup>14</sup>.

Po tym Synodzie Biskupów Jan Paweł II w 1981 r. ogłosił adhortację apostolską *Familiaris consortio*, w której zwrócił się przede wszystkim do małżonków, rodzin, ludzi młodych, aby pomóc odkryć im piękno oraz wielkość powołania do miłości i służby życiu. Rodzina stanowi cenny dar, który w dzisiejszych czasach spotyka się z wieloma atakami z zewnątrz. Przemiany gospodarcze, społeczne i kulturowe powodują coraz częściej wypaczenie obrazu rodziny. W wielu krajach europejskich słyszy się o tzw. małżeństwach homoseksualnych adoptujących dzieci, o refundacji leków antykoncepcyjnych czy metodzie in vitro. Rzadziej natomiast mówi się o rodzinie wielopokoleniowej, naturalnych metodach planowania czy obronie życia nienarodzonych. Jan Paweł II w *adhortacji* przypomniał naukę chrześcijańską o małżeństwie jako związku monogamicznym zawieranym na całe życie oraz przypomniał zadania rodziny chrześcijańskiej w czterech aspektach: „tworzenie wspólnoty osób; służba życiu; udział w rozwoju społeczeństwa; uczestnictwo w życiu i posłannictwie Kościoła”. Kościół potępia, jako ciężką obrazę godności ludzkiej, wszystkie te poczynania rządów czy innych przedstawicieli władzy, które zmierzają do ograniczania w jakikolwiek sposób wolności małżonków w podejmowaniu decyzji w kwestii posiadania i liczby potomstwa. Stąd też wszelki nacisk wywierany przez te władze na rzecz stosowania środków antykoncepcyjnych, a nawet sterylizacji i aborcji, winien być bezwzględnie potępiony i odrzucony. Podobnie należy uznać za niesprawiedliwe to, że w kontaktach międzynarodowych pomoc gospodarcza udzielana na rzecz rozwoju ludzkości uzależniana jest często od programów antykoncepcji, sterylizacji czy aborcji<sup>15</sup>. Do zadań społecznych rodziny należy wyrażanie opinii. Rodziny powinny więc zabiegać o to, aby państwo i jego prawo nie tylko nie naruszały praw i obowiązków rodziny, ale by je popierały i pozytywnie ich broniły. W tym sensie rodziny powinny coraz lepiej sobie uświadamiać własną rolę przy tworzeniu polityki prorodzinnej. Na zakończenie *Familiaris consortio* Jan Paweł II apelował, aby „każdy człowiek dobrej woli zaangażował się w sprawę ratowania i popierania wartości i potrzeb rodziny”<sup>16</sup>.

Jan Paweł II powołał wiele prorodzinnych instytucji<sup>17</sup>, w tym m.in. Papieską Radę ds. Rodziny. *Pontificium Consilium pro Familia* została ustano-

<sup>14</sup> Synod Biskupów, *Ogłoszenie do rodzin chrześcijańskich w świecie współczesnym* (25.10.1980), tłum. Biuro Prasowe Episkopatu Polski, [w:] <http://www.kns.gower.pl/synod/synod.htm> (dostęp: 22.8.2015 r.).

<sup>15</sup> Por. M. Kubala, *Obiezione di coscienza e rivendicazioni abortista in Europa*, Roma 2013, s. 92–100.

<sup>16</sup> AAS 74 (1982) 81–190.

<sup>17</sup> Np. Papieski Instytut Jana Pawła II dla Studiów nad Małżeństwem i Rodziną, specjalizujący się w zagadnieniach dotyczących małżeństwa i rodziny; Papieska Akademia *Pro Vita* doradzająca w sprawach bioetyki i świętości ludzkiego życia.

wiona na podstawie *motu proprio Familia a Deo Instituta* z 9 maja 1981 r.<sup>18</sup>. Jej strukturę oraz kompetencję określa Konstytucja apostolska Jana Pawła II *Pastor bonus* z 28 czerwca 1988 r., a dokładnie art. 139-141<sup>19</sup>. Rada sprawuje opiekę duszpasterską nad rodziną. W jej skład wchodzi z zasady wierni świeccy z różnych stron świata, zwłaszcza żyjący w małżeństwach<sup>20</sup>. Rada zajmuje się w szczególności katechezą rodziny, duchowością małżeńską i rodzinną, prawami rodziny i dziecka, formacją świeckich odpowiedzialnych za duszpasterstwo rodzin oraz kursami przedmałżeńskimi. Do dokumentów przygotowanych przez Papieską Radę ds. Rodziny należy: Karta Praw Rodziny (1983), W służbie życia (1992), Ludzka płciowość: prawda i znaczenie. Wskazania dla wychowania w rodzinie (1995), Przygotowanie do sakramentu małżeństwa (1996), *Vademecum* dla spowiedników. O niektórych zagadnieniach moralnych dotyczących życia małżeńskiego (1997), Deklaracja w sprawie redukcji embrionów (2000).

Do dziś jednym z ważniejszych dokumentów dotyczących rodziny jest wydana 22 listopada 1983 r. *Karta Praw Rodziny* (dalej: *Karta*). Dokument, który powstał na życzenie wyrażone przez Synod Biskupów w 1980 r., nie stanowi wykładu teologii dogmatycznej czy moralnej na temat małżeństwa i rodziny. Nie jest to także kodeks postępowania przeznaczony dla wybranych osób czy instytucji. Celem *Karty* jest przedstawienie podstawowych praw właściwych rodzinie, wszystkim ludziom, rządów i instytucjom zainteresowanym misją rodziny w świecie. *Karta* zawiera treści moralnie wiążące katolików, jak również postulaty i zasady odnoszące się zarówno do prawodawstwa, jakie winno być stworzone, jak i do rozwoju polityki rodzinnej. Postulaty wyrażone w *Karcie*, takie jak np. wydatna pomoc z okazji urodzenia dziecka, ochrona macierzyństwa, pomoc dla rodzin z dziećmi niepełnosprawnymi, udział państwa w wydatkach szkolnych, zostały zrealizowane wobec rodzin zamieszkujących Państwo Watykańskie<sup>21</sup>.

Nauczanie papieża zawiera szereg wskazań, dotyczących polityki prorodzinnej czy instytucjonalnej współpracy w tej dziedzinie. Wspierać rodzinę i wartości rodzinne powinno nie tylko państwo na szczeblu rządowym, ale również samorządy wszystkich szczebli, kościoły i inne związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe oraz osoby prywatne. Ważny jest także aktywny udział samych rodzin, a nie tylko ich bierne oczekiwanie. Celem polityki prorodzinnej powinno być tworzenie takich warunków, w których rodziny mogłyby powstawać, rozwijać się i samodzielnie decydować o swoim kształcie. Ważne jest, by myślenie o rodzinie nie zaczynało się dopiero wówczas, gdy dzieje się z nią coś złego, gdy dochodzi do kryzysu czy wręcz patologii.

<sup>18</sup> AAS 73 (1981) 441-444.

<sup>19</sup> AAS 80 (1988) 841-930.

<sup>20</sup> F. Lempa, *Kompetencje, uprawnienia i obowiązki w Kościele Katolickim*, Białystok 2013, s. 111-112.

<sup>21</sup> [http://www.vatican.va/roman\\_curia/pontifical\\_councils/family/documents/rc\\_pc\\_family\\_doc\\_19831022\\_family-rights\\_it.html](http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/family/documents/rc_pc_family_doc_19831022_family-rights_it.html) (dostęp: 25.07.2015 r.).

Rodzinę należy otoczyć troską na co dzień<sup>22</sup>. Ważną rolę odgrywa tu państwo. Proklamowane przez Sobór Watykański II w *Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym* „Gaudium et spes” (nr 76) zasady relacji między Kościołem i państwem mają charakter powszechnych postulatów. Współdziałanie oznacza wspólne działanie instytucji od siebie niezależnych, realizowane na zasadach partnerskich. Konieczność współdziałania wynika z pomocniczej roli Kościoła i państwa względem tych samych ludzi, którzy jednocześnie są członkami obu tych społeczności<sup>23</sup>.

W Polsce konstytucyjne określenie wzajemnych relacji organów i instytucji państwowych oraz kościelnych dopełnia art. 11 *Konkordatu* polskiego z 28 lipca 1993 r., gdzie wpisana została zasada współdziałania na rzecz dobra małżeństwa i rodziny<sup>24</sup>. Troska o te dobra motywuje zarówno Kościół, jak i państwo do szukania bardziej skutecznych sposobów postępowania, wśród których znajduje się podejmowanie współpracy w działalności prowadzącej do osiągnięcia tych celów o charakterze uniwersalnym. Warunkiem współpracy jest porozumienie zainteresowanych podmiotów odnośnie do płaszczyzny współdziałania (najczęściej dotyczy ona działań opiekuńczo-wychowawczych, charytatywnych i humanitarnych). Podejmując współpracę zarówno państwo, jak i Kościół katolicki zachowują swoją niezależność, działając na zasadach partnerstwa. Ich zaangażowanie może polegać na wspólnym, skoordynowanym dążeniu do osiągnięcia tych samych celów, albo na wsparciu przez jeden podmiot uznanej działalności podejmowanej przez drugi<sup>25</sup>. Dobro rodziny jest elementem dobra wspólnego, o którym mowa w art. 25 ust. 3 Konstytucji RP<sup>26</sup>. Pierwszą płaszczyzną, w której powinna uwidaczniać się współpraca Kościoła i państwa powinna być ochrona życia ludzkiego oraz troska o prawidłowe wychowanie dzieci i młodzieży. W interesie tych dwóch autonomicznych podmiotów znajduje się troska o to, aby rodzina powstająca na fundamencie małżeństwa mogła w jak najlepszy sposób wypełniać powierzone jej funkcje.

<sup>22</sup> R. Sztuchmiller, *Czy trzeba wspierać rodzinę?*, „Biuletyn” nr 2 (rok II), listopad 1999, s. 17–19; J. Krzywkowska, M. Krzywkowska, *Atrakcyjne formy wspierania wartości rodzinnych wspólnym zadaniem instytucji kościelnych i państwowych*, [w:] *Atrakcyjność: potrzeba czy zasada?*, red. A. Bartoszewska, K. Przysucha, K. Bejmert, G. Dębski, Warszawa 2013, s. 51–59; Z. Jankowski, *Polityka prorodzinna*, „Biuletyn” nr 1 (rok I), wrzesień 1999, s. 22.

<sup>23</sup> B. Uliasz, *Prawne formy współdziałania Państwa i Kościoła Katolickiego w zakresie pomocy społecznej*, [w:] *Funkcje publiczne związków wyznaniowych. Materiały III Ogólnopolskiego Sympozjum Prawa Wyznaniowego (Kazimierz Dolny, 16–18 maja 2006)*, red. A. Mezglewski, Lublin 2007, s. 161–189.

<sup>24</sup> Dz.U. z 1998 r., Nr 51, poz. 318.

<sup>25</sup> J. Krukowski, *Podstawy współdziałania Kościoła i państwa*, „Kościół i Prawo” t. 8, Lublin 1992, s. 19–32; Tenże, *Podstawy współdziałania między Kościołem i państwem*, [w:] *Współdziałanie Kościoła i Państwa na rzecz małżeństwa i rodziny. Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej zorganizowanej przez Stowarzyszenie Kanonistów Polskich, Wydział Nauk Prawnych TN KUL i Diecezję Łomżyńską, Łomża 6–7 września 2004*, red. J. Krukowski, T. Śliwowski, Łomża 2005, s. 13–32.

<sup>26</sup> Dz.U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 ze zm.

## Kodeks Prawa Kanonicznego a ochrona rodziny i jej praw

Wspomniany już *Kodeks Prawa Kanonicznego* z 25 stycznia 1983 r. zawiera szereg rozwiązań chroniących rodzinę i jej prawa. Większa część norm w omawianej materii znajduje się w tytule siódmym (*Małżeństwo*) – kan. 1055–1165 KPK, czwartej Księgi KPK (*Uświęcające zadania Kościoła*). Tytuł ten, składający się z dziesięciu rozdziałów<sup>27</sup>, poświęcony jest w całości małżeństwu kanonicznemu. Istotnymi przymiotami małżeństwa kanonicznego są jedność i nierozzerwalność (kan. 1056), a powstaje ono przez wyrażenie „zgody stron między osobami [mężczyzną i kobietą] prawnie do tego zdolnymi, wyrażonej zgodnie z prawem (kan. 1057 § 1). Elementy charakteryzujące małżeństwo znajdziemy w kan. 1055, który brzmi: „[§ 1] Małżeńskie przymierze, przez które mężczyzna i kobieta tworzą ze sobą wspólnotę całego życia, skierowaną ze swej natury do dobra małżonków oraz do zrodzenia i wychowania potomstwa, zostało między ochrzczonejmi podniesione przez Chrystusa Pana do godności sakramentu. [§ 2.] Z tej racji między ochrzczonejmi nie może istnieć ważna umowa małżeńska, która tym samym nie byłaby sakramentem”. Kanon 1055, jakkolwiek nie definiuje czym jest małżeństwo, opisuje je dwoma terminami *foedus* (przymierze) i *contractus* (umowa). *Foedus* odwołuje się do biblijnej koncepcji przymierza, jakie zawierał Bóg ze swoim ludem wybranym i kanonicznie można je odnieść do momentu, gdy powstaje małżeńska więź; *contractus* opisuje natomiast, charakter moralno-prawny tej więzi i odnosi się kanonicznie do już istniejącego małżeństwa<sup>28</sup>. W doktrynie kanonicznej rozróżnia się *matrimonium in fieri*, czyli powstające w momencie wyrażenia zgody małżeństwo (zawarcie małżeństwa), które między ochrzczonejmi jest również sakramentem, oraz *matrimonium in facto esse*, czyli wypełnienie tego sakramentu w codziennym życiu (instytucja małżeństwa)<sup>29</sup>. Znakiem tego wypełnienia jest tzw. dopełnienie małżeństwa (czyli pierwsze po ślubie – dokonane na sposób ludzki i przy pełnej wolności – współżycie seksualne), które czyni je nierozzerwalnym. Elementy zawarte w kan. 1055-1057, takie jak: istota małżeństwa pojmowanego jako stan życia (*in facto esse*), istotne właściwości małżeństwa (jedność i nierozzerwalność) oraz instytucjonalne cele małżeństwa (dobro małżonków oraz zrodzenie i wychowanie potomstwa), uprawniają do wyliczenia obowiązków

<sup>27</sup> Wstęp (kan. 1055-1062), rozdział 1: *Pasterska troska i czynności poprzedzające zawarcie małżeństwa* (kan. 1063-1072), rozdział 2: *Przeszkody zrywające w ogólności* (kan. 1073-1082), rozdział 3: *Poszczególne przeszkody zrywające* (kan. 1083-1094), rozdział 4: *Zgoda małżeńska* (1095-1107), rozdział 5: *Forma zawarcia małżeństwa* (1108-1123), rozdział 6: *Małżeństwa mieszane* (1124-1129), rozdział 7: *Małżeństwa zawarte tajnie* (kan. 1130-1133), rozdział 8: *Skutki małżeństwa* (kan. 1134-1140), rozdział 9: *Rozłączenie małżonków* (kan. 1141-1155), rozdział 10: *Uważnienie małżeństwa* (kan. 1161-1165).

<sup>28</sup> Por. P. Bianchi, *Il Matrimonio canonico*, w: *Corso Istituzionale di diritto canonico*, red. Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico, Milano 2005, s. 390.

<sup>29</sup> Por. J. Hendriks, *Diritto matrimoniale. Commento ai canoni 1055-1165 del Codice di diritto canonico*, Milano 1999, s. 17.

mażeńskich mieszczących się w obrębie dobra małżonków, dobra potomstwa, dobra jedności i dobra sakramentu<sup>30</sup> Obowiązkami tymi byłyby: obowiązek wspólnoty życia i miłości, obowiązek aktu małżeńskiego, obowiązek przyjęcia i wychowania potomstwa; a przymiotami tych obowiązków: obustronność, trwałość, ciągłość, wyłączność i nieodwołalność<sup>31</sup>.

Rozróżnienie między *matrimonium in fieri* i *in factum esse* jest ważne także z technicznego punktu widzenia, bo małżeństwo, które z różnych powodów nie zostałoby skonsumowane na sposób ludzki, a więc przez tradycyjny stosunek płciowy i przy pełnej wolności obu stron, mogłoby zostać rozwiązane na mocy dyspensy papieskiej (kan. 1141). Dzieje się tak zarówno w przypadku małżeństw zawartych między ochrzczonymi (nie chodzi tylko o ochrzczonych w Kościele katolickim, ale również w chrześcijańskich wspólnotach niekatolickich, które ważnie według Kościoła katolickiego udzielają chrztu), jak i pomiędzy osobą ochrzczoneą a nieochrzczoneą. Warto zaznaczyć, że Kościół rozpoznaje małżeństwo jako instytucję z prawa naturalnego, a prawo do zawarcia małżeństwa przypisuje każdemu, kto jest do tego zdolny, a więc i niekatolikom, w tym także nieochrzczoneym. Kościół uzna zatem za ważne małżeństwo (zawsze monogamiczne) zawarte np. przez osoby nieochrzczone (zawsze przez mężczyznę i kobietę). Zrozumiały zatem jest kan. 1143, wyznaczający możliwość rozwiązania na mocy przywileju Pawłowego (bo opisanego w listach św. Pawła) małżeństwa dwóch osób nieochrzczoneych, z których jedna przyjęła chrzest. Małżeństwo takie zostaje rozwiązane przez sam fakt zawarcia nowego małżeństwa przez stronę ochrzczoneą, jeśli strona nieochrzczonea odeszła. „Uważa się, że strona nieochrzczonea odchodzi, jeżeli nie chce mieszkać ze stroną ochrzczoneą lub mieszkać z nią w zgodzie bez obrazy Stwórcy, chyba że strona ochrzczonea po przyjęciu chrztu dała słuszny powód odejścia” (kan. 1143 § 2). Należy spełnić jednak wiele warunków (por. kan. 1144–1146), aby kan. 1143 mógł mieć zastosowanie<sup>32</sup>. Rozwiązanie małżeństwa w dwóch opisanych wyżej sytuacjach bywa przez niektórych nazywane rozwodem. O ile „od biedy” można by tak nazwać rozwiązanie małżeństwa przez przywilej Pawłowy, o tyle na pewno rozwiązanie dyspensą małżeństwa ważnie zawartego a niedopełnionego nie można tak nazwać, bo nie mówimy o małżeństwie nierozzerwalnym. Nie ma zatem możliwości rozwiązania przez rozwód małżeństwa ważnie zawartego w Kościele katolickim i dopełnionego.

Najczęściej jednak spotykamy się w sądzie kościelnym z procesem o orzeczenie nieważności małżeństwa, w którym bada się, czy małżeństwo zostało zawarte ważnie. Przepisy procesowego prawa małżeńskiego w odniesieniu do procesu o nieważność małżeństwa (kan. 1671–1691) zostały zrefor-

<sup>30</sup> P. Bianchi, *Quando il matrimonio è nullo?*, Milano 1998, s. 225 nn.

<sup>31</sup> P.J. Viladrich, *Komentarz do kan. 1095-1107*, w: *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, red. P. Majer, Kraków 2011, s. 815–816, za: M. Kubala, *Zaburzenia natury seksualnej a ważność małżeństwa kanonicznego*, w: *Ochrona małżeństwa i rodziny w Polsce. Zagadnienia prawne*, red. J. Krzynówek, J. Krzywkowska, Olsztyn 2015, s. 107–114.

<sup>32</sup> Por. W. Góralski, *Małżeństwo kanoniczne*, Warszawa 2011, s. 351–366.

mowane od 8 grudnia 2015 r. na podstawie motu proprio papieża Franciszka *Mitis Iudex Dominus Iesus*<sup>33</sup>. Jak uzasadniał we wstępie do tego dokumentu papież Franciszek, publikowane przepisy „nie mają na celu promowania nieważności małżeństwa, ale przyspieszenie procesów [...], aby serca wiernych, którzy oczekują na wyjaśnienie swojej sytuacji, nie były zbyt długo zniewolone przez mroki wątpliwości z powodu opóźnień w wydaniu wyroku”<sup>34</sup>. Przyczyn nieważności małżeństwa należy upatrywać w trzech możliwych dziedzinach: przeszkodach małżeńskich, wadach zgody małżeńskiej oraz braku zachowania kanonicznej formy zawarcia małżeństwa.

Przeszkody zawarcia małżeństwa mogą pochodzić zarówno z prawa Bożego (naturalnego i pozytywnego), jak również z prawa ludzkiego, m.in. także kanonicznego<sup>35</sup>. Od przeszkód z prawa kościelnego Kościół może dyspensować; nie ma natomiast kompetencji w dyspensowaniu od przeszkód z prawa Bożego. Prawodawca kościelny ustanowił 12 zrywających przeszkód małżeńskich: brak wymaganego wieku<sup>36</sup>, niemoc płciowa (impotencja)<sup>37</sup>, istniejący węzeł małżeński<sup>38</sup>, różna religia<sup>39</sup>, święcenia<sup>40</sup>, wieczysty publiczny ślub czystości złożony w instytucie zakonnym<sup>41</sup>, uprowadzenie kobiety<sup>42</sup>,

<sup>33</sup> List Apostolski motu proprio „*Mitis Iudex Dominus Iesus*” reformujący kanony Kodeksu Prawa Kanonicznego dotyczące spraw o orzeczenie nieważności małżeństwa, Biblos 2015, tekst łacińsko-polski. Por. *Praktyczny komentarz do Listu apostolskiego motu proprio Mitis Iudex Dominus Iesus papieża Franciszka*, red. P. Skonieczny, Tarnów 2015; *Proces małżeński według motu proprio Mitis Iudex Dominus Iesus*, red. J. Krajczyński, Płock 2015.

<sup>34</sup> List Apostolski motu proprio „*Mitis Iudex Dominus Iesus*”, s. 10–11.

<sup>35</sup> P. Gajda, *Prawo małżeńskie Kościoła Katolickiego*, Toruń 2000, s. 81; J.T. Martín de Agar, *Los impedimentos matrimoniales, protección de valores ou causa de nulidade?*, „Celebração Litúrgica” 6 (1988/1999), s. 1231–1237.

<sup>36</sup> KPK, kan. 1083 § 1. Przeszkoda wieku zachodzi wtedy, jeśli mężczyzna nie ma ukończonych 16, a niewiasta 14 lat.

<sup>37</sup> KPK, kan. 1084. Przez niemoc płciową należy rozumieć niezdolność do małżeńskiego obcowania cielesnego, która polega na wrodzonym lub nabytym braku, występującym u mężczyzny i kobiety, uniemożliwiającym akt płciowy z natury swej zmierzający do zrodzenia potomstwa. Niemocy płciowej, jako podstawy istnienia przeszkody, nie można mylić z pojęciem niepłodności. Niemoc płciowa powodująca nieważność małżeństwa polega na niezdolności uprzedniej, trwałej, absolutnej lub względnej dokonania stosunku małżeńskiego.

<sup>38</sup> KPK, kan. 1085 § 1. Każde małżeństwo zawarte ważnie kanonicznie powoduje w konsekwencji zaistnienie węzła, który stanowi przeszkodę uniemożliwiającą zawarcie ponownego związku, dopóki pierwszy węzeł nie zostanie rozwiązany.

<sup>39</sup> KPK, kan. 1086 § 1. Prawodawca ma na uwadze zabezpieczenie wiary strony katolickiej oraz chrzest i katolickie wychowanie dzieci zrodzonych z małżeństw mieszanych wyznaniowo.

<sup>40</sup> KPK, kan. 1087. Źródłem przeszkody stają się święcenia diakonatu, prezbiteratu i biskupie.

<sup>41</sup> KPK, kan. 1088. Przez profesję zakonną członkowie zobowiązują się publicznym ślubem do zachowania trzech rad ewangelicznych (ubóstwa, czystości i posłuszeństwa) zostają konsekrowani przez posługę Kościoła Bogu i włączeni do instytutu z prawami i obowiązkami określonymi w prawie – kan. 654.

<sup>42</sup> KPK, kan. 1089. Dla zaistnienia przeszkody uprowadzenia konieczne jest porwanie lub zatrzymywanie kobiety z zastosowaniem siły, podstępem, groźbą dla zawarcia z nią małżeństwa.

występek (małżonkobójstwo)<sup>43</sup>, pokrewieństwo w linii prostej oraz do 4 stopnia włącznie w linii bocznej<sup>44</sup>, powinowactwo we wszystkich stopniach linii prostej<sup>45</sup>, przyzwoitość publiczna w 1 stopniu linii prostej<sup>46</sup>, pokrewieństwo ustawowe (przysposobienie)<sup>47</sup>. Trzy z tych przeszkód (impotencję, pokrewieństwo w pierwszym stopniu linii prostej, istniejący węzeł małżeński), Kościół uznaje za pochodzące z prawa Bożego, a więc niepodlegające dyspensie.

Zawarcie małżeństwa jest odpowiedzialnym aktem, który wymaga od nupturientów wystarczającej dojrzałości fizycznej i psychicznej, uzdalniającej do pożycia małżeńskiego oraz do uświadomienia sobie w sposób wystarczający praw oraz obowiązków małżeńskich i rodzinnych. Przepisy prawa kanonicznego wymieniają także tytuły nieważności małżeństwa, płynące z braków po stronie zgody małżeńskiej (kan. 1095-1103): niewystarczające używanie rozumu; poważny brak rozeznania oceniającego co do istotnych uprawnień i obowiązków małżeńskich wzajemnie przekazywanych i przyjmowanych; niezdolność do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich z przyczyn natury psychicznej; brak odpowiedniej wiedzy dotyczącej natury i celów małżeństwa; błąd co do osoby małżonka lub co do zasadniczo zamierzonego przymiotu osoby; podstęp; błąd co do istoty małżeństwa; podstępne wprowadzenie w błąd; symulacja całkowita (wykluczająca wszystkie cechy sakramentalnego związku małżeńskiego) albo symulacja częściowa (wykluczająca istotny przymiot lub inny istotny element małżeństwa); warunek co do przyszłości; przymus lub ciężka bojaźń. Wszystkie te braki muszą być poważnymi defektami osobowości lub przejawami niedojrzałości osobowej.

Ostatnią przyczyną dla stwierdzenia nieważności małżeństwa są wady formy kanonicznej zawarcia małżeństwa (kan. 1108), czyli niezachowanie przepisów prawa kanonicznego, które są konieczne przy wyrażaniu zgody małżeńskiej (np. obecność 2 świadków zwykłych podczas wypowiedzania słów przysięgi małżeńskiej)<sup>48</sup>.

W wielu innych normach kodeksowych ustawodawca kościelny chroni rodzinę, chociaż nie używa wprost określenia „rodzina”. Ochrona ta przejawia się m.in. w szczegółowo rozpisanym duszpasterskim i prawnym przygo-

<sup>43</sup> KPK, kan. 1090. Przeszkoda małżonkobójstwa, czyli występkę, zachodzi wtedy, gdy jedna ze stron ze względu na chęć zawarcia małżeństwa z określoną osobą zadaje śmierć jej współmałżonkowi lub własnemu (§ 1) oraz wtedy, gdy małżeństwo usiłują zawrzeć te osoby, które poprzez fizyczny lub moralny współudział spowodowały śmierć współmałżonka (§ 2).

<sup>44</sup> KPK, kan. 1091. Nie zezwala się na małżeństwo, jeśli istnieje podejrzenie, że strony są spokrewnione w linii prostej (§ 1) lub w drugim stopniu linii bocznej (§ 2).

<sup>45</sup> KPK, kan. 1092. Przeszkoda powinowactwa zachodzi pomiędzy mężem a krewnymi żony oraz pomiędzy żoną a krewnymi męża.

<sup>46</sup> KPK, kan. 1093. Przeszkoda powstaje z nieważnego małżeństwa, z chwilą nawiązania współżycia oraz z notorycznego lub publicznego konkubinatu.

<sup>47</sup> KPK, kan. 1094.

<sup>48</sup> Zdarzają się sytuacje wyjątkowe, które nie pozwalają zachować formy zwyczajnej (KPK, kan. 1116).

towaniu do zawarcia małżeństwa. Niestety, mimo wielu wymagań stawianych nupturientom (m.in. udział w katechizacji, ukończenie kursów przedślubnych, odbycie wizyt w poradni małżeńskiej, rozmowa z kapłanem, tzw. protokół z rozmowy kanonicznej z narzeczonymi) i obowiązku głoszenia zaповідzi, nie udaje się zapobiec dużej ilości spraw o nieważność małżeństwa, które trafiają do sądów kościelnych. Z tego powodu duszpasterze winni troszczyć się o to, aby wierni byli pouczani o znaczeniu małżeństwa chrześcijańskiego oraz o obowiązkach małżonków i chrześcijańskich rodziców<sup>49</sup>. Należy nieustannie przypominać rodzicom, że to właśnie do nich należy troska o życie dziecka i jego katolickie wychowanie<sup>50</sup>.

Zgodnie z kan. 1398 KPK wszyscy, którzy brali udział w dokonaniu aborcji podlegają ekskomunice *latae sententiae*<sup>51</sup>. Sposobów na spędzanie płodu jest wiele i polegać one mogą na zażyciu środków pochodzenia chemicznego, roślinnego lub zwierzęcego, które mają spowodować poronienie lub na zewnętrznych, mechanicznych zabiegach („łyżeczowanie, wprowadzenie do macicy ciał obcych, uderzenie w brzuch, noszenie ciężarów, gwałtowne ruchy, skok z wysokości, forsowne uprawianie sportów”)<sup>52</sup>.

Przestępstwem kościelnym jest także oddanie dziecka do chrztu lub też na wychowanie w religii niekatolickiej. Grożącymi za to przestępstwo karami jest cenzura lub inna sprawiedliwa kara<sup>53</sup>. Rodzicom przysługuje prawo do wolności wyboru szkoły dla swoich dzieci<sup>54</sup>, pomocy ze strony nauczycieli oraz szkół<sup>55</sup>. Ponadto wierni winni zabiegać, aby ustawy państwowe dotyczące kształcenia gwarantowały wychowanie religijne i moralne zgodne z sumieniem rodziców<sup>56</sup>. Katolickie wychowanie musi mieć charakter wszechstronny<sup>57</sup> i być przekazywane za pomocą słów i przykładu osób najbliższych<sup>58</sup>. Wychowanie to powinno być tak ukierunkowane, aby dzieci po osiągnięciu pełnoletności mogły z poczuciem odpowiedzialności podążać za swym powołaniem i świadomie wybrać stan życia<sup>59</sup>. Szczególnie ważne jest kształtowanie w dzieciach prawidłowego sumienia, aby wiedziały, co w życiu jest dobre, a co złe.

Dobre imię dziecka chroni regulacja zawarta w kan. 110 KPK, który stanowi, że dzieci adoptowane powinny być traktowane na równi z dziećmi rodzonymi. Oprócz kategorii dzieci prawego pochodzenia, prawodawca wpro-

<sup>49</sup> KPK, kan. 1063.

<sup>50</sup> KPK, kan. 226 § 2.

<sup>51</sup> KPK, kan. 1398.

<sup>52</sup> F. Bączkiewicz, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. 3, Opole 1958, s. 533.

<sup>53</sup> KPK, kan. 1366.

<sup>54</sup> KPK, kan. 797.

<sup>55</sup> KPK, kan. 796 § 1-2.

<sup>56</sup> KPK, kan. 799.

<sup>57</sup> KPK, kan. 1136.

<sup>58</sup> R. Szttychmiller, *Obowiązki małżeńskie*, Warszawa 1999, s. 263.

<sup>59</sup> KPK, kan. 1136. Por. *Kodeks Prawa Kanonicznego...*, red. P. Majer, s. 854–855.

wadził kategorię dzieci, które należy uważać za dzieci prawego pochodzenia (tj. urodzone od 180 dni od zawarcia małżeństwa do 300 dni od rozwiązania pożycia małżeńskiego)<sup>60</sup>.

Ochronie praw rodziny służą także normy zawarte w kan. 1152-1153 KPK, które określają warunki separacji małżeńskiej. Przyczyną separacji (rozdzielenia) jest przeważnie cudzołóstwo któregoś z małżonków. Co do zasady zaleca się, aby współmałżonek w trosce o dobro rodziny nie odmawiał cudzołożnemu współmałżonkowi przebaczenia i nie zrywał z nią życia małżeńskiego. Strona niewinna traci prawo do separacji, jeżeli zgodziła się na cudzołóstwo, stała się jego przyczyną lub sama także popełniła cudzołóstwo<sup>61</sup>. Małżonkowie, po orzeczonej separacji, nadal trwają w małżeństwie i ciąży na nich także obowiązek wzajemnej pomocy<sup>62</sup>.

Niezwykle istotna w osiągnięciu spokoju rodzinnego jest pomoc duchowa. Zgodnie z kan. 529 KPK na proboszczu spoczywa obowiązek odwiedzania wiernych, umacniania ich wiary, uczestniczenia w ich troskach, niepokoju, smutku, wspierania chorych i otaczania opieką osób biednych, cierpiących, samotnych, wygnańców, starania się, aby małżonkowie i rodzice otrzymali pomoc w wypełnianiu własnych obowiązków oraz popierania wzrostu życia chrześcijańskiego w rodzinach<sup>63</sup>. Ponadto, w kan. 1128 KPK ustawodawca nakłada na duszpasterzy obowiązek duchowego wspierania małżeństw mieszanych wyznaniowo.

Obowiązujący *Kodeks Prawa Kanonicznego* Jana Pawła II, oprócz przytoczonych powyżej norm, zawiera wiele innych przepisów chroniących bezpośrednio lub pośrednio instytucję rodziny, m.in. brak rozwodów; zakaz przyjmowania komunii św. przez osoby żyjące w związkach niesakramentalnych, co potwierdza nierozzerwalność małżeństwa; urząd obrońcy węzła małżeńskiego, który broni ważności i świętości każdego zaskarżonego małżeństwa. Bez wątpienia Kościół katolicki dostrzega wartość rodzinnej wspólnoty, nazywa ją „domowym Kościołem”, podkreśla jej godność jako podstawowej wspólnoty chrześcijańskiego życia. Małżeństwo i rodzina stanowią pierwszą płaszczyznę społecznego zaangażowania katolików świeckich. Niestety, w dzisiejszych czasach ludzie nie są przychylni wierze, dlatego na rodzinach chrześcijańskich ciąży ważny obowiązek: powinny stanowić „ogniska żywej wiary”<sup>64</sup>.

<sup>60</sup> KPK, kan. 1138 § 2.

<sup>61</sup> KPK, kan. 1152 § 1.

<sup>62</sup> Por. T. Rakoczy, *Separacja kanoniczna jako gwarancja nierozzerwalności małżeństwa dla małżonków i społeczności Kościoła*, w: *Małżeństwo na całe życie?*, red. R. Sztuchmiller, J. Krzywkowska, Olsztyn 2011, s. 193; por. W. Góralski, *Małżeństwo kanoniczne...*, s. 368–373.

<sup>63</sup> KPK, kan. 529 § 1.

<sup>64</sup> *Catechismus Catholicae Ecclesiae*, Città del Vaticano 1992, n. 1656.

## Prawa małoletnich jako wyraz ochrony rodziny i jej praw

Ważnym aspektem omawianej problematyki, jest prawne zagwarantowanie właściwej ochrony najmłodszym członkom rodziny, którzy często narażeni na różnego rodzaju przemoc nie mogą się sami bronić. W prawie kanonicznym dają się wyodrębnić zwłaszcza dwa obszary, w których chronione jest życie najmłodszych. Pierwszym jest wspomniana już kodeksowa ochrona życia poczętego, co przejawia się w karze ekskomuniki *latae sententiae* (mocą samego prawa) dla osób powodujących „przerwanie ciąży, po zaistnieniu skutku” (kan. 1398 KPK). Drugim obszarem byłaby nietykalność seksualna dziecka. Odnośne normy znajdujemy głównie w pozakodeksowych regulacjach kanonicznych. Kościół jest świadom potrzeby kanonicznych regulacji, przeciwdziałających seksualnemu wykorzystaniu nieletnich. Za sprawą medialnych doniesień o przypadkach (wydarzeń, które w większości miały miejsce wiele lat temu) wykorzystania seksualnego nieletnich przez osoby duchowne, kwestia ta jest szeroko dyskutowana w Kościele od kilku lat. Dokumentem, który przez lata wyznaczał procedurę dla postępowań w sprawach najcięższych przestępstw kanonicznych, w tym w sprawach duchownych podejrzanych czy oskarżonych o przestępstwa przeciw nieletnim, była instrukcja Świętej Kongregacji Świętego Oficjum (późniejsza Kongregacja Doktryny Wiary) pt. *Crimen Sollicitationis* z 1922 r., zaktualizowana 16 marca 1962 r.<sup>65</sup> Kompetencja sądownicza w tego typu postępowaniach została przyznana Świętemu Oficjum, a sama Instrukcja miała moc obowiązującego prawa, ponieważ, na mocy kan. 247 § 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r., Kongregacji Świętego Oficjum przewodniczył sam papież<sup>66</sup>. Tę kompetencję potwierdził papież Paweł VI w konstytucji apostolskiej o kurii rzymskiej *Regimini Ecclesiae universae* z 15 sierpnia 1967 r. i później papież Jan Paweł II w konstytucji apostolskiej o kurii rzymskiej *Pastor Bonus* z 28 stycznia 1988 r. (dalej: PB)<sup>67</sup>. W art. 48 PB, troskę o rozwój

<sup>65</sup> Supreme Sacred Congregation of the Holy Office, *Instruction On the Manner of Proceeding in Causes involving the Crime of Solicitation*, 16.3.1962, w: [www.vatican.va/resources/resources\\_crimen-sollicitationis-1962\\_en.html](http://www.vatican.va/resources/resources_crimen-sollicitationis-1962_en.html) (dostęp: 13.8.2015 r.).

<sup>66</sup> Por. Ioannes Paulus PP. II, *Lettera Apostolica in forma di „Motu Proprio” Sacramentorum Santitatis Tutela del Sommo Pontefice Giovanni Paolo II*, w: Congregazione per la dottrina della fede, *Norme sui delitti riservati alla congregazione per la dottrina della fede*, Città del Vaticano 2012, s. 7; por. kan. 247 § 1 CIC 17: „Congregatio S. Officii, cui ipse Summus Pontifex Praeest, tutatur doctrinam fidei et morum”.

<sup>67</sup> Por. Paulus PP. VI, *Constitutio Apostolica Regimini Ecclesiae Universae*, De Romana Curia, 15.8.1967, n. 36, AAS 59 (1967) 898; za: Ioannes Paulus PP. II, *Sacramentorum Sancitatis...*; por. Ioannes Paulus PP. II, *Constitutio Apostolica Pastor bonus*, De Romana Curia, 28.6.1997, art. 52, AAS 89 (1997) 830-835; za: Ioannes Paulus PP. II, *Sacramentorum Sancitatis...*, s. 7.

i strzeżenie nauki wiary i obyczajów w całym świecie katolickim nazywa Jan Paweł II „własnym zadaniem Kongregacji Nauki Wiary”<sup>68</sup>.

Instrukcja *Crimen Sollicitationis* została zastąpiona przez nowe normy promulgowane w Liście Apostolskim *Sacramentorum Sanctitatis Tutela* (dalej: SSC) z 30 kwietnia 2001 r.<sup>69</sup> Oficjalny dokument, zawierający *Normy dotyczące najcięższych przestępstw zarezerwowanych Kongregacji Doktryny Wiary* (dalej: *Normy*), został wydany 18 maja 2001 r.<sup>70</sup> i podpisany przez Józefa Ratzingera – prefekta Kongregacji Doktryny Wiary (dalej: Kongregacja), który już jako papież Benedykt XVI 21 maja 2010 r. zaaprobował wprowadzone przez Kongregację zmiany w tekście, które nie zmieniały go w sposób znaczny, a jedynie wprowadzały pewne poprawki<sup>71</sup>. Jan Paweł II wyjaśniając potrzebę powstania nowych norm, pisze w SSC, że po wydaniu przez niego w 1997 r. *Agendi ratione in doctrinam examine*, pojawiła się potrzeba dokładniejszej definicji najcięższych przestępstw popełnionych przeciw wierze, moralności i celebracji sakramentów, których sądzenie byłoby w wyłącznej kompetencji Kongregacji<sup>72</sup>. Najcięższe przestępstwa przeciw: Wierze, świętości Najświętszej Ofiary i sakramentowi Eucharystii, sakramentowi pokuty, sakramentowi święceń i przeciw obyczajom (pojawiające się zresztą w większości już w KPK czy w CCEO) wymienione zostały w pierwszej części omawianych *Norm*, zwanej *Normae substantiales* (dalej: NS), w art. 2-5<sup>73</sup>. Kompetencja Kongregacji dotyczyć będzie sądzenia i wymierza-

<sup>68</sup> Według wyd. Jan Paweł II, Konstytucja Apostolska *Pastor Bonus* o Kurii Rzymskiej, 28.6.1988, AAS 80 (1988) 841-912, tekst polski: „L'Osservatore Romano. Wydanie polskie” 9 (1988), nr 6, 4-17; artykuły – tłum. P. Majer.

<sup>69</sup> Por. Ioannes Paulus PP. II, *Sacramentorum Sanctitatis...*, s. 7.

<sup>70</sup> *Normae de delictis Congregationi pro Doctrina fidei reservatis seu normae de delictis contra fidem necnon de gravioribus delictis*, w: Congregazione per la dottrina della Fede, *Norme sui delitti riservati alla congregazione per la dottrina della fede*, Città del Vaticano 2012.

<sup>71</sup> T. Doyle, *The 1922 Instruction and the 1962 instruction „Crimen Sollicitationis” promulgated by the Vatican*, 2008, w: [www.awrsipe.com/doyle/2008/2008-10-03-commentaryon1922and1962documents.pdf](http://www.awrsipe.com/doyle/2008/2008-10-03-commentaryon1922and1962documents.pdf) (dostęp: 11.8.2015); por. Congregazione per la dottrina della Fede, *Lettera ai vescovi della Chiesa Cattolica e agli altri ordinari e gerarchi interessati circa le modifiche introdotte nelle Normae de „Gravioribus delictis”*, w: *Normae sui delitti riservati alla Congregazione per la dottrina della Fede*, Città del Vaticano 2012; por. W. Lewada, *Breve Relazione circa le modifiche introdotte nelle Normae de Gravioribus Delictis riservati alla Congregazione per la dottrina della Fede*, w: *Norma sui delitti riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede*, Città del Vaticano 2012, s. 45-47.

<sup>72</sup> Ioannes Paulus PP. II, *Sacramentorum Sanctitatis...*, s. 7; por. Congregatio pro Doctrina Fidei, *Agendi ratio in doctrinam examine*, 29.6.1997, AAS 89 (1997) 830-835.

<sup>73</sup> Wśród najcięższych przestępstw *Normae substantiales* wymieniają w: art. 2 – przestępstwa przeciw wierze: herezja, apostazja, schizma (kan. 751 KPK, por. kan. 1364 KPK), art. 3 – przestępstwa przeciw świętości Najświętszej Ofiary (kan. 1367, 1378 § 2, 1°, 1379, 908 i 927 oraz kan. 1443 CCEO), art. 4 – przestępstwa przeciw świętości Najświętszego Sakramentu (kan. 977 wraz z kan. 1378 § 1 KPK i kan. 1457 CCEO, kan. 1378 § 2, 2° KPK, kan. 1379 KPK i kan. 1443 CCEO, kan. 1387 KPK i kan. 1458 CCEO, 1388 § 1 KPK i kan. 1456 § 1 CCEO, oraz przestępstwo nagrywania i rozpowszechniania spowiedzi – por. Congregazione per la dottrina della Fede, *Decreto riguardante la scomunica a colui che*

nia kar za przestępstwa – zastrzeżone Stolicy Apostolskiej – wymienione w art. 3-5 na forum zewnętrznym (*forum externum*), to znaczy jeśli wiadomość o danym przestępstwie wyszła na jaw i musiało zostać wszczęte postępowanie karne. Jeśli natomiast wiadomość o danym przestępstwie pozostaje na forum wewnętrznym (*forum internum*), to znaczy w zakresie sakramentalnej spowiedzi świętej, kompetencja przyznana jest Penitencjarii Apostolskiej (art. 1 NS, art. 118 PB). KPK wymienia pięć przestępstw za które prawo kanoniczne przewiduje karę ekskomuniki *latae sententiae* i które dodatkowo zarezerwowane są Stolicy Apostolskiej. Są to: znieważenie najświętszego sakramentu – kan. 1367 KPK, przymus fizyczny wobec biskupa rzymskiego – kan. 1370 KPK (nie wymieniany w NS), rozgrzeszenie współnika przeciw szóstemu przykazaniu – kan. 1378 KPK (por. kan. 977), konsekracja biskupia i otrzymanie święceń biskupich bez papieskiego zlecenia – kan. 1382, bezpośrednie naruszenie tajemnicy spowiedzi przez spowiednika – 1388 § 1 KPK. Dodać można do tego wykazu nie wymieniane bezpośrednio w KPK, a wymieniane w NS jako zarezerwowane Kongregacji przestępstwa, jak np. udzielenie święceń kobiecie, za które również przewidziana jest również ekskomunika *latae sententiae* (art. 5 NS).

Ważnym z punktu widzenia omawianej problematyki jest przyłączenie kary ekskomuniki *latae sententiae* do przestępstwa rozgrzeszenia współnika przeciw szóstemu przykazaniu. Powinno to powstrzymać osoby dopuszczające się grzechu przeciw szóstemu przykazaniu (nie cudzołóż) od rozgrzeszania współników w grzechu, a to z kolei powinno zmuszać współnika w grzechu do szukania innego spowiednika, który skutecznie może zachęcić taką osobę do ujawnienia sprawy. Mechanizm ten jest ważny w sytuacji, gdyby współnikiem w grzechu była osoba niepełnoletnia, która bardzo często wrażliwa i niezdeprawowana, ale i nieświadoma tego, że została wykorzystana, może w spowiedzi uzyskać konkretną duchową pomoc i konkretne wskazówki odnośnie do dalszego postępowania. Inne najcięższe przestępstwa przeciw nieetykalności seksualnej osób małoletnich znalazły się w art. 6 NS. Jakkolwiek nie dołączono do nich sankcji *latae sententiae*, zaznaczyć należy, że prawo kanoniczne surowiej niż polskie prawo karne, traktuje duchownych obcujących płciowo z małoletnimi. Podczas gdy art. 6 § 1 n. 1 NS uznaje za przestępstwo jakiegokolwiek wykroczenie przeciw szóstemu przykazaniu, którego dopuściłby się duchowny wobec osoby, która nie ukończyła jeszcze osiemnastu lat, kodeks karny za pedofilskie uznał seksualne zachowania wobec osoby poniżej 15 roku życia (por. art. 200 i 200a *Kodeksu karnego*)<sup>74</sup>.

*divulga le confessioni*, 23.9.1988, AAS 80 (1988) 1367, art. 5 – usiłowanie udzielenia święceń kobiecie (nie ma w KPK i w CCEO, choć jest podstawa prawna: kan. 1378 KPK i kan. 1443 CCEO), art. 6 – przestępstwa przeciw obyczajom (opisane szerzej w tekście powyżej), art. 7.

<sup>74</sup> Ustawa z dnia 6.6.1997 r. – *Kodeks karny* (Dz.U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553); por. Ustawa z dnia 20.2.2015 r. o zmianie ustawy *Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw* (Dz.U. z 2015 r., poz. 396).

W poprawionym 15 lipca 2010 r. tekście NS, z osobą niepełnoletnią zrównana została osoba posiadająca niepełne używanie rozumu, a więc dotknięta jakąś anomalią psychiczną (art. 6 § 1, n. 1, NS)<sup>75</sup>. Za najcięższe przestępstwo zarezerwowane Kongregacji NS uznaje również pozyskiwanie lub rozpowszechnianie przez duchownego, za pomocą jakiegokolwiek środka, w celu zaspokojenia własnych żądz, obrazów pornograficznych przedstawiających małoletnich poniżej 14-go roku życia (art. 6 § 1, n. 2). Duchowny dopuszczający się tych przestępstw powinien być ukarany według ciężkości przewinienia, nie wykluczając wydalenia ze stanu duchownego (art. 6 § 2). Art. 7 §1 za wymienione w NS najcięższe przestępstwa zastrzeżone Kongregacji wyznacza okres przedawnienia 20 lat, które liczy się według przepisów kan. 1362 § 2 KPK i kan. 1152 § 3 CCEO. Przedawnienie za przestępstwo opisane w art. 6 § 1 n. 1 liczy się od dnia, w którym małoletni ukończył 18 lat (art. 7 § 2, NS). Pamiętać należy, że Kongregacja ma prawo w poszczególnych przypadkach uchylić przedawnienie i sądzić każdą tego typu sprawę.

W 2011 r. Kongregacja rozesłała też do Konferencji Episkopatów na całym świecie list okólny, który miał im pomóc w przygotowaniu zasad postępowania w przypadkach nadużyć seksualnych, jakich mogliby dopuścić się duchowni na danym terenie wobec małoletnich<sup>76</sup>. Warto nadmienić, że w 2003 r. prefekt Kongregacji otrzymał pewne specjalne uprawnienia od papieża, w odniesieniu do procedury w postępowaniach karnych dotyczących najcięższych przestępstw. Wśród tych uprawnień były między innymi możliwość posłużenia się karnym procesem administracyjnym i dymisja *ex officio* w najcięższych przypadkach<sup>77</sup>. List okólny rozpoczyna się przypomnieniem, że „wśród najważniejszych zadań biskupa diecezjalnego, w celu zapewnienia dobra wspólnego wiernych, a w sposób szczególny dobra dzieci i młodych, jest obowiązek dawania adekwatnej odpowiedzi na ewentualne przypadki seksualnych nadużyć wobec nieletnich, popełnione przez duchownych jego diecezji. Taka odpowiedź zakłada utworzenie odpowiednich procedur w towarzyszeniu ofiarom takich nadużyć, jak również formacji wspólnoty kościelnej w perspektywie ochrony nieletnich”<sup>78</sup>. Dokument nakazywał Konferencjom Episkopatów utworzenie takich procedur jako wzoru postępowania dla biskupów diecezjalnych i wyższych przełożonych na danym terenie. Procedury te miały być tworzone przy zachowaniu następujących wskazań praktycznych: (a) koncepcja „nadużycia seksualnego wobec nieletnich” musi być tożsama z definicją zawartą w art. 6 NS, (b) osoba zawiadamiająca o przestępstwie ma być potraktowana z szacunkiem i ma prawo do anonimowości,

<sup>75</sup> W. Lewada, *Breve relazione...*, s. 47.

<sup>76</sup> W. Lewada, *Lettera circolare per aiutare le Conferenze Episcopali nel preparare linee guida per il trattamento dei casi di abuso sessuale nei confronti di minori da parte di chierici*, w: *Norme sui delitti riservati alla Congregazione per la dottrina della Fede*, Città del Vaticano 2012, s. 55–61.

<sup>77</sup> W. Lewada, *Lettera circolare...*, s. 58.

<sup>78</sup> *Ibidem*, s. 55 (tłumaczenie własne).

(c) władze kościelne mają zaangażować się w zapewnienie ofiarom pomocy duchowej, (d) dochodzenie ma odbywać się z poszanowaniem zasad prywatności i dobrego imienia osób, (e) o ile nie będzie przeciwwskazań, oskarżony powinien jak najszybciej dowiedzieć się o oskarżeniach i móc możliwość odpowiedzieć na nie, (f) organy konsultacyjne w poszczególnych sprawach nie mają zastępować rozpoznania i władzy rządzenia biskupów, (g) stworzone przez daną Konferencję Episkopatu zasady postępowania mają brać pod uwagę prawo danego kraju, (h) podczas prowadzenia postępowania należy oskarżonemu duchownemu zapewnić utrzymanie, (i) należy nie dopuścić do powrotu duchownego do posługi publicznej, jeśli spowodować to może zgorzsenie lub będzie niebezpieczne dla małoletnich<sup>79</sup>. Konferencja Episkopatu Polski (dalej: KEP) przyjęła stosowne normy 20 czerwca 2009 r., a więc dwa lata przed wydaniem przez Stolicę Apostolską listu okólnego w tej sprawie. Po otrzymaniu listu okólnego normy KEP zostały uzupełnione i 14 marca 2012 r. wydano nowy dokument. Najnowsza wersja omawianego dokumentu została przyjęta na 366 Zebraniu Plenarnym KEP w dniach 7–8 października 2014 r. i jest zatytułowana jak poprzednia wersja: „Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia”<sup>80</sup>. Najnowszą inicjatywą Stolicy Apostolskiej w omawianej materii jest utworzenie przez papieża Franciszka 22 marca 2014 r. Papieskiej Komisji ds. Obrony Małoletnich i zatwierdzenie jej statutu 21 kwietnia 2015 r.<sup>81</sup> Zadaniem Komisji jest proponowanie inicjatyw w zakresie coraz skuteczniejszej ochrony małoletnich i wrażliwych dorosłych, mających na celu zagwarantowanie, że przestępstwa, które się kiedyś wydarzyły, nigdy już nie będą mieć miejsca<sup>82</sup>.

## Podsumowanie

Nieustannie należy przypominać słowa Jana Pawła II z adhortacji apostołskiej *Familiaris consortio*: „Małżeństwo i rodzina stanowią jedno z najcenniejszych dóbr ludzkości”. Od pozycji rodziny zależy przecież potencjał i siła człowieka oraz całego narodu. W dzisiejszym świecie rola rodziny musi być ceniona, ponieważ zagrożeń przybywa. Należy wskazywać, jak prawidłowo należy postrzegać rodzinę, która związana jest ze społeczną naturą

<sup>79</sup> Ibidem, s. 55.

<sup>80</sup> <http://pliki.episkopat.pl/cms/pliki/c22889/o/Wytyczne.pdf>; por. [http://episkopat.pl/informacje\\_kep/5353.1](http://episkopat.pl/informacje_kep/5353.1), Se kretarz\_generalny\_KEP\_Kosciol\_w\_Polsce\_sprawie\_pedofilii\_traktuje\_powaznie.html (dostęp: 17.08.2015).

<sup>81</sup> Por. *Chirografo del Santo Padre Francesco per l'istituzione della Pontificia Commissione per la tutela dei minori*, w: [http://w2.vatican.va/content/francesco/it/letters/2014/documents/papa-francesco\\_20140322\\_chirografo-pontificia-commissione-tutela-minori.html](http://w2.vatican.va/content/francesco/it/letters/2014/documents/papa-francesco_20140322_chirografo-pontificia-commissione-tutela-minori.html) (dostęp: 5.08.2015).

<sup>82</sup> Ibidem.

człowieka. Rodziny ustawicznie potrzebują uznania, respektowania, wsparcia, życzliwości społecznej i docenienia.

Niezbędna jest pomoc wielu instytucji i organizacji rodzinie, która boryka się z problemami. Taką pomocą służy od dawna Kościół katolicki, poczynając od struktur parafialnych, a kończąc na Stolicy Apostolskiej. Kryzys rodziny nie jest tylko materialnym kryzysem, ale w wielu przypadkach moralnym, stąd w dużej mierze zadaniem Kościoła jest pomoc duchowa rodzinom. Kościół powszechny oraz kościoły partykularne wyrażając troskę o dobro rodziny ukazują sakramentalny wymiar małżeństwa, zwracają uwagę na odpowiednie przygotowanie do życia w małżeństwie i rodzinie. Wychowanie prorodzinne jest priorytetowym zadaniem Kościoła. Mimo upływu lat *Karta Praw Rodziny* wcale nie straciła na aktualności. Nadal potrzebne jest ze strony Kościoła uświadamianie nieodzownego znaczenia rodziny dla całego życia społecznego poprzez ewangelizację, kazania, środki społecznego przekazu, katechizację.

### Bibliografia

#### Źródła:

- Catechismus Catholicæ Ecclesiæ*, Città del Vaticano 1992.
- Chirografo del Santo Padre Francesco per l'istituzione della Pontificia Commissione per la tutela dei minori*, 22.3.2014, w: [http://w2.vatican.va/content/francesco/it/letters/2014/documents/papa-francesco\\_20140322\\_chirografo-pontificia-commissione-tutela-minori.html](http://w2.vatican.va/content/francesco/it/letters/2014/documents/papa-francesco_20140322_chirografo-pontificia-commissione-tutela-minori.html) (dostęp: 5.8.2015 r.).
- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, AAS 75 II (1983) 1-317.
- Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti papæ XV auctoritate promulgatus*, Typis Polyglotis Vaticanis 1917.
- Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, AAS 82 (1990) 1064-1364.
- Congregazione per la dottrina della Fede, *Decreto riguardante la scomunica a colui che divulga le confessioni*, 23.9.1988, AAS 80 (1988) 1367.
- Congregazione per la dottrina della Fede, *Lettera ai vescovi della Chiesa Cattolica e agli altri ordinari e gerarchi interessati circa le modifiche introdotte nelle Normæ de „Gravioribus delictis”*, w: *Normæ sui delitti riservati all Congregazione per la dottrina della Fede*, Città del Vaticano 2012.
- Congregatio pro Doctrina Fidei, *Agendi ratio in doctrinam examine*, 29.6.1997, AAS 89 (1997) 830-835.
- Ioannes Paulus PP. II, *Adhortatio apostolica Familiaris consortio*, 22.11.1981, AAS 74 (1982) 81-190.
- Ioannes Paulus PP. II, *Constitutio Apostolica Pastor bonus*, 28.6.1988, AAS 80 (1988) 841-912.
- Ioannes Paulus PP. II, *Lettera Apostolica in forma di „Motu Proprio” Sacramentorum Santitatis Tutela del Sommo Pontefice Giovanni Paolo II*, w: Congregazione per la dottrina della fede, *Norme sui delitti riservati alla congregazione per la dottrina della fede*, Città del Vaticano 2012.
- Ioannes Paulus PP. II, *Litteræ Familiis Gratissimam sane*, 2.2.1994, AAS 86 (1994) 868-925.

- Ioannes Paulus PP. II, *Motu proprio Familia a Deo Instituta*, 9.5.1981 r., AAS 73 (1981) 441-444.
- Karta Praw Rodziny, 22.11.1983, w: [http://www.vatican.va/roman\\_curia/pontifical\\_council\\_s/family/documents/rc\\_pc\\_family\\_doc\\_19831022\\_famil\\_y-rights\\_it.html](http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_council_s/family/documents/rc_pc_family_doc_19831022_famil_y-rights_it.html) (dostęp: 25.7.2015 r.).
- Konferencja Episkopatu Polski, *Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia*, w: <http://pliki.episkopat.pl/cms/pliki/c22889/o/Wytyczne.Pdf> (dostęp: 25.7.2015 r.).
- Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie 28.7.1993 r., Dz.U. z 1998 r., Nr 51, poz. 318.
- Leon XIII, *Arcanum Divinae Sapientiae*, 10.2.1880, AAS 12 (1979/80) 388-391.
- Leon XIII, *Lettera Enciclica Rerum novarum*, 15.5.1891, AAS 23 (1890-1891) 649-662.
- Lewada W., *Breve Relazione circa le modifiche introdotte nelle Normae de Gravioribus Delictis riservati alla Congregazione per la dottrina della Fede*, w: *Norme sui delitti riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede*, Città del Vaticano 2012.
- Lewada W., *Lettera circolare per aiutare le Conferenze Episcopali nel preparare linee guida per il trattamento dei casi di abuso sessuale nei confronti di minori da parte di chierici*, w: *Norme sui delitti riservati alla Congregazione per la dottrina della Fede*, Città del Vaticano 2012.
- List Apostolski motu proprio „*Mitis Iudex Dominus Iesus*” reformujący kanony Kodeksu Prawa Kanonicznego dotyczące spraw o orzeczenie nieważności małżeństwa, Biblos 2015, tekst łacińsko-polski
- Normae de delictis Congregationi pro Doctrina fidei reservatis seu normae de delictis contra fidem necnon de gravioribus delictis*, w: *Congregazione per la dottrina della fede, Norme sui delitti riservati alla congregazione per la dottrina della fede*, Città del Vaticano 2012.
- Paulus PP. VI, *Constitutio Apostolica Regimini Ecclesiae Universae*, De Romana Curia, 15.8.1967, AAS 59 (1967) 898.
- Pius XI, *Casti connubii*, 31.12.1930, AAS 22 (1930) 541-565.
- Pius XI, *Divini illius Magistri*, 31.12.1929, AAS 22 (1930) 49-86.
- Supreme Sacred Congregation of the Holy Office, *Instruction On the Manner of Proceeding in Causes involving the Crime of Solicitation*, 16.3.1962, w: [www.vatican.va/resources/reso\\_crime\\_n-sollicitationis-1962\\_en.html](http://www.vatican.va/resources/reso_crime_n-sollicitationis-1962_en.html) (dostęp: 13.08.2015 r.).
- Synod Biskupów, *Orędzie do rodzin chrześcijańskich w świecie współczesnym* (25.10.1980), tłum. Biuro Prasowe Episkopatu Polski, w: <http://www.kns.gower.pl/synod/synod.htm> (dostęp: 22.08.2015 r.).
- Ustawa z 6.6.1997 – *Kodeks Karny*, Dz.U. z 1997 r., Nr 88, poz. 553.
- Ustawa z 20.2.2015 r. o zmianie ustawy *Kodeks Karny oraz niektórych innych ustaw*, Dz.U. z 2015 r., poz. 396.

## Literatura:

- Bianchi P., *Il Matrimonio canonico*, w: *Corso Istituzionale di diritto canonico*, red. Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico, Milano 2005.
- Bianchi P., *Quando il matrimonio è nullo?*, Milano 1998.
- Doyle T., *The 1922 Instruction and the 1962 Instruction „Crimen Sollicitationis” promulgated by the Vatican*, 2008, w: [www.awrsipe.com/doyle/2008/2008-10-03-commentaryon1922and1962documents.pdf](http://www.awrsipe.com/doyle/2008/2008-10-03-commentaryon1922and1962documents.pdf) (dostęp: 11.08.2015 r.).

- Dzierżon G., *Ewolucja znaczenia terminu „osoba moralna” w kanonicznym porządku prawnym*, „Prawo Kanoniczne” 57 (2014) nr 1, s. 7–22.
- Góralski W., *Małżeństwo kanoniczne*, Warszawa 2011.
- Hendriks J., *Diritto matrimoniale. Commento ai canoni 1055–1165 del Codice di diritto canonico*, Milano 1999.
- Jankowski Z., *Polityka prorodzinna*, „Biuletyn” nr 1 (rok I), wrzesień 1999.
- Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, red. P. Majer, Kraków 2011.
- Krukowski J., *Podstawy współdziałania Kościoła i państwa*, „Kościół i prawo” t. 8, Lublin 1992.
- Krukowski J., *Podstawy współdziałania między Kościołem i państwem*, w: *Współdziałanie Kościoła i Państwa na rzecz małżeństwa i rodziny. Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej zorganizowanej przez Stowarzyszenie Kanonistów Polskich, Wydział Nauk Prawnych TN KUL i Diecezję Łomżyńską, Łomża 6–7 września 2004*, red. J. Krukowski, T. Śliwowski, Łomża 2005.
- Krzywkowska J., Krzywkowska M., *Atrakcyjne formy wspierania wartości rodzinnych wspólnym zadaniem instytucji kościelnych i państwowych*, w: *Atrakcyjność: potrzeba czy zasada?*, red. A. Bartoszevska, K. Przysucha, K. Bejmert, G. Dębski, Warszawa 2013, s. 51–59.
- Kubala M., *Obiezione di coscienza e rivendicazioni abortista in Europa*, Roma 2013.
- Kubala M., *Zaburzenia natury seksualnej a ważność małżeństwa kanonicznego*, w: *Ochrona małżeństwa i rodziny w Polsce. Zagadnienia prawne*, red. J. Krzynówek, J. Krzywkowska, Olsztyn 2015, s. 107–114.
- Lempa F., *Kompetencje, uprawnienia i obowiązki w Kościele Katolickim*, Białystok 2013.
- Martín de Agar J. T., *Os impedimentos matrimoniais, protecção de valores ou causa de nulidade?*, „Celebração Litúrgica” 6 (1988/1999), s. 1231–1237.
- Pawluk T., *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. 1, *Zagadnienia wstępne i normy ogólne*, Olsztyn 1985.
- Posoborowe dokumenty Kościoła Katolickiego o małżeństwie i rodzinie*, t. 1, Kraków 1999.
- Proces małżeński według motu proprio Mitis Iudex Dominus Iesus*, red. J. Krajczyński, Płock 2015.
- Rakoczy T., *Separacja kanoniczna jako gwarancja nierozzerwalności małżeństwa dla małżonków i społeczności Kościoła*, w: *Małżeństwo na całe życie?*, red. R. Sztymmler, J. Krzywkowska, Olsztyn 2011.
- Skonieczny P. (red.), *Praktyczny komentarz do Listu apostolskiego motu proprio Mitis Iudex Dominus Iesus papieża Franciszka*, Tarnów 2015.
- Sztymmler R., *Czy trzeba wspierać rodzinę?*, „Biuletyn” nr 2 (rok II), listopad 1999, s. 17–19.
- Sztymmler R., *Obowiązki małżeńskie*, Warszawa 1999.
- Uliasz B., *Prawne formy współdziałania Państwa i Kościoła Katolickiego w zakresie pomocy społecznej*, w: *Funkcje publiczne związków wyznaniowych. Materiały III Ogólnopolskiego Sympozjum Prawa Wyznaniowego (Kazimierz Dolny, 16–18 maja 2006)*, red. A. Mezglewski, Lublin 2007.

## **THE HOLY SEE AND THE CANON LAW STAND UP FOR FAMILIES AND THEIR RIGHTS**

**Key words:** Holy See, Roman Catholic Church, Code of Canon Law, family rights, child sexual abuse

### **Summary**

Numerous ecclesiastical documents prove that the Holy See and the laws of the Roman Catholic Church stand up for families and their rights. The Church cannot insensibly observe constant attacks that families are exposed to via false family alternatives that are expected to be approved by the civil law. This article analyses institutional and legal solutions regarding family protection that are applied by the Holy See. The reproductive, educational and pedagogical functions of families are protected by various norms of canon law. It is therefore significant to begin thinking about families not only when something bad happens to them as they shall be protected in everyday life. Unfortunately, in today's world fundamental and obvious family rights, such as equitable conception or the right to be brought up in a natural family shall be asserted. The Holy See is also not impervious to the problem of child sexual abuse, also in the Church.